

Pedagogische perspectieven

op digitalisering

In het najaar van 2012 startte Windesheim in Zwolle zowel met een project als een onderzoek naar het gebruik van 'tech'-knowledge in de lichamelijke opvoeding (LO). Vanuit mijn betrokkenheid bij het Calo-project 'Meer gympret met de iPad' en het onderzoek 'Digitalisering in de gymles' van het lectoraat 'Bewegen, School en Sport', kon ik als onderzoeker relatief eenvoudig in contact komen met een groep collega's die als voorloper al veel gebruik maakt van tablets in de gymles. Het maakte me nieuwsgierig: op welke manier gaan collega's LO in het voortgezet onderwijs om met hun leerlingen als zij aan de slag gaan met de tablet in de gymles en het maken van instructiefilms?

TEKST CORINA VAN DOODEWAARD FOTO HANS DIJKHOFF

▲
Natuurlijk ook spelen

In de loop van het onderzoek dat is vormgegeven in samenwerking met Annelies Knoppers en Ivo van Hilvoorde, werd steeds duidelijker dat er meerdere pedagogische dimensies zijn als het gaat over het produceren en benutten van instructiefilms. Docenten belichten in hun verhalen vooral het bewegingsniveau van leerlingen en spreken minder over de leerling zelf.

(docent 1)

'Nou, als ik het weer zou doen, zou ik wel leerlingen pakken die voor de film ook van toepassing zijn. Om het niveau te duiden zeg maar. Want dat is toch vooral wat deze leerlingen doen in de film: zij laten zien hoe iets kan...'

Mijn betrokkenheid bij dit gehele onderzoek richt zich met name op andere aspecten van pedagogische kwaliteit: op welke manier komen leerlingen in beeld als docenten LO met tablets in de les gaan werken?

(docent 6)

'Maar ik merk ook wel dat leerlingen er moe van worden. Alweer dat ding erbij? Volgens mij hebben meiden uit de tweede klas, die eh... ja die zijn wat onzeker over zichzelf en die vinden het dan gewoon niet prettig dat ze gefilmd worden....dat het er op staat....Die reacties krijgen we wel...'

Het begin

In 2013-2014 startten Justus Beth en ik een verkenning naar mogelijke drempels die docenten LO ervaren als het gaat om ICT in de les. Daarbij werd het model van Rogers gehanteerd om groepen docenten van elkaar te onderscheiden (Beth en Van Doodewaard, 2014). De eerste groep die al een poosje bezig is met digitalisering in de les LO, wordt de 'early adopters' genoemd. Als de technologische innovatie succesvol is, ontstaat een tweede groep die door Rogers de 'early majority' wordt genoemd. In Nederland verwacht 40% van de docenten LO in het voortgezet onderwijs in de komende jaren ICT te gaan gebruiken (Reijgersberg et al, 2014). De 'early majority' staat dus klaar om de innovatie te omarmen.

In dit artikel zoom ik in op de 'early adopters' om te ontdekken welke opvattingen en ideeën over LO en 'digitale lichamelijke' voor hen van waarde zijn en hoe deze collega's digitalisering integreren in hun professionele ontwikkeling.

De vraag naar vakmanschap staat centraal

In de tweede helft van 2014 is een groep van zes 'early adopters' geïnterviewd waarbij de focus lag op pedagogisch-didactische vraagstukken van docenten bij het maken van digitale leskaarten waarin leerlingen te zien zijn.

De start van elk gesprek lag bij de meest recente ontwikkelingen die de collega's de afgelopen tijd hadden doorgemaakt en de manier waarop het gebruik van iPads in hun school en vaksectie een plek had gekregen. Daarna werd gefocust op het gebruik van instructiefilms in de les bewegingsonderwijs. Daarbij werd een aantal voorbeelden gebruikt die de collega zelf op hun iPads hadden meegebracht. Naar aanleiding van deze instructiefilms is de focus van het interview verschoven naar de getoonde leerlingen en richtten we ons op vragen over de rol die deze leerlingen hebben in de film. Een volgend item had vooral te maken met de selectie van leerlingen om aan een instructiefilm mee te werken en de motieven om juist deze leerlingen daarvoor te benutten. Daarbij kwamen ook achterliggende ideeën over beeldvormingsprocessen ter sprake. Uit de interviews kwam een aantal thema's naar voren. Deze thema's zijn voorgelegd aan een nieuwe groep van 24 LO-collega's met behulp van focusgroep interviews. Ook deze data hebben we toegevoegd aan het geheel en met deze brede aanpak zijn we tot een aantal inzichten gekomen.

Dat zet aan tot nadenken...

Hieronder staan vijf van de twaalf thema's die uit de uitspraken van de 'early adopters' zijn verzameld. Deze thema's laten ons zien waar het volgens deze docenten over gaat.

In de relatie van de docent met de leerling staat er dan veel op het spel. Dat lijken docenten zich ook met inzet van de tablet nog steeds goed te realiseren. Het gebruik van digitalisering brengt echter ook grote pedagogisch-didactische verantwoordelijkheden met zich mee.

Dominante visuele boodschappen beïnvloeden het zelfbeeld...

Het is natuurlijk niet nieuw om vast te stellen dat beeldvormingsprocessen in het handelen van docenten van groot belang zijn, ook als het gaat om het produceren en benutten van instructiefilms in de les LO (Van Doodewaard en Knoppers, 2014). Reflectie op deze nieuwe didactische

Het gebruik van digitalisering brengt echter ook grote pedagogisch-didactische mogelijkheden met zich mee

werkvorm levert op dit moment echter wel veel relevante informatie op. Juist omdat digitalisering in de les LO nog zo in de kinderschoenen staat, werd het voor ons mogelijk om denkbeelden en beeldvormingsprocessen explicieter te bespreken. Het gesprek over digitalisering is een prachtige aanleiding om het inhoudelijke gesprek in de

Aantal thema's uit praktijkverhalen over ICT in LO	voorbeeldcitaat:
Reflectie op eigen handelen	"De principes die altijd al golden rondom het lesgeven, moet je nu rondom zo'n nieuw middel opnieuw leren toepassen".
"Het is geen robot die het overneemt..."	"Ik ben nog steeds onmisbaar... uiteindelijk moet je als lesgever in het proces stappen en leerlingen bevragen... juist dat stukje feedback van leerlingen, ja dat kun je niet in filmpjes stoppen, dat je daar dan weer wat mee doet".
Doelgericht en efficiënt: leren, beoordelen, evalueren	Dan denk ik van: ik dring niet goed tot je (de leerling) door, dan doe je het straks weer niet goed! En dan denk ik: waar ga jij je tip halen zodat jij je gaat verbeteren?... Eigenlijk zeg ik heel vaak: ... ik wil mijn ogen even aan jou geven dat je ziet wat ik bedoel...
"Het zal wel wennen"	Maar ja, als je wat vaker met filmbeelden werkt en de leerlingen weten van: het komt wel goed, ik kan gewoon lekker aan het werk gaan... dat is ook gewinning.
Wie wil je laten zien en wat wil je laten zien?	"Je benut altijd leerlingen waar je een band mee hebt en die je een beetje kunt sturen..." "Geen kneuzen, geen topsporters, maar wel alle soorten leerlingen..." "Als iemand met een beperking iets heel goed doet en die beperking leidt niet af, dan is het goed..."

Met dit artikel vragen we aandacht voor een kritisch pedagogisch-didactisch perspectief. Docenten dragen verantwoordelijkheid voor de leeromgeving waarin hun leerlingen zich begeven.

vaksectie op de agenda te krijgen (zie bv. Voogt, et al. 2015). Maar ook andere inzichten uit de literatuur zetten ons aan het denken. Relatief nieuw aan het gebruik van digitale leskaarten is de wijze waarop dominante visuele boodschappen in de beeldvorming van LO een rol zullen gaan spelen. Hill en Azzarito (2012) onderzochten de waarde van visuele boodschappen en de samenhang met het zelfbeeld van leerlingen in de les LO. Zij hebben door de ogen van een aantal meisjes laten zien hoe normatieve waarden over bepaalde lichamen een belemmering vormden voor de participatie van bepaalde groepen leerlingen in de les LO. Deze beeldvormingsprocessen van leerlingen en het spectrum van normatieve duidingen van verschillen in lichamelijke zijn van groot belang als het gaat over lichamelijke identiteit. Casey en Jones (2011) laten zien hoe ICT in de les LO ook

van instructiefilms hierin zal gaan innemen. Op welke manier veranderen intenties onder invloed van technologie en welke gevolgen heeft dit voor leerlingen in de les LO? En wat betekent dat eigenlijk voor de lichamelijke identiteitsontwikkeling van leerlingen?

Dimensies van pedagogische professionalisering

Elke vernieuwing van onderwijs vraagt om het afwegen van de voor- en nadelen. Dat geldt natuurlijk ook voor de invoering van de tablet in LO. Het tempo waarin de invoering plaatsvindt, doet echter vermoeden dat de pedagogische en didactische overwegingen nogal eens overschaduwd worden door de technische rijkdom. Er kan zoveel! Maar moeten we het allemaal ook willen?

Er kan zoveel maar moeten we het allemaal ook willen?

kan bijdragen aan het vergroten van de betrokkenheid van zwakke bewegens en het plezier dat zij daardoor weer krijgen in hun leerproces. Juist LO zou kunnen bijdragen aan een positieve context om zo te werken aan een positief lichamenlijk zelfbeeld (Fisette, 2011). Het is dan ook belangrijk om met docenten in gesprek te gaan over de manier waarop hun eigen lichaamsbeelden een rol spelen in het plannen, uitvoeren en evalueren van lessen LO (Flintoff, Fitzgerald en Scraton, 2008). Hay, Tinning en Engstrom (2013) laten zien hoe belangrijk het is om je te realiseren dat er samenhang is tussen intenties en consequenties die je aan je les LO verbindt. Deze intenties blijken sterk verbonden aan het beoordelen van leerlinggedrag tijdens en na de les. We vragen ons af welke plaats het produceren en gebruiken

De producten en processen die gepaard gaan met het maken en gebruiken van instructiefilms beïnvloeden impliciet en expliciet de lichaamsbeelden van leerlingen en docenten. Daarin speelt ook de beleefde lichamenlijkheid van leerlingen en wat als normaal en abnormaal wordt gezien een grote rol. De wijze waarop leerlingen deze lichamenlijkheid van zichzelf en anderen beleven en waarderen, staat daarmee nadrukkelijk op het spel. Het feit dat ook het gebruik van tablets in de gymles kan bijdragen aan het (re)produceren van waarden in de gymles vraagt om professionals die zich hier bewust van zijn en bereid zijn hierover in een kritische dialoog te gaan met collega's en leerlingen. Onder de titel 'Hoe zet je pedagogische kwaliteit op de digitale kaart?' vroegen we tijdens het congres 'Van tikken naar taggen 2015' om aandacht voor zowel het product als het proces van digitalisering. We zetten het onderzoek naar pedagogische dimensies van het 'nieuwe leren' de komende jaren voort binnen de masteropleiding Physical Education and Sport Pedagogy en het lectoraat Beweging, School en Sport. ■

Corina van Doodewaard werkt als opleidingscoördinator en pedagogiekdocent binnen de master Physical Education and Sport Pedagogy (PESP) en de bacheloropleiding LO. Zij is als promotieonderzoeker verbonden aan de Calo, het kenniscentrum Beweging en Educatie van Hogeschool Windesheim en de Universiteit van Utrecht.

De literatuurlijst is op te vragen bij de redactie en/of de auteur

Contact:

CL.van.Doodewaard@windesheim.nl